

NEOLİBERAL YÖNETİMSELLİK BAĞLAMINDA TÜRKİYE'DE MERKEZ HABER MEDYASINDA YER ALAN EKONOMİ HABERLERİNİN İNCELENMESİ: 'HÜRRIYET' VE 'SABAH' ÖRNEĞİ

Ayten Bengisu CANSEVER*

Gönderim Tarihi: 06.07.2022 - Kabul Tarihi: 23.08.2022

Cansever, A. B. (2022). Neoliberal yönetimsellik bağlamında Türkiye'de merkez haber medyasında yer alan ekonomi haberlerinin incelenmesi: 'Hürriyet' ve 'Sabah' örneği. *Etkileşim*, 11, 338-364.
doi: 10.32739/etkileşim.2023.6.11.200

Bu çalışma araştırma ve yayın etiğine uygun olarak gerçekleştirilmiştir.

Öz

Bu çalışma, Türkiye'de neoliberal yönetimselliğin merkez medyasında yer alan ekonomi haberleri üzerindeki yansımalarını tartışmayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, merkez haber medyasından *Hürriyet* ve *Sabah* gazeteleri örneklem olarak seçilmiştir. Çalışmada *Hürriyet* ve *Sabah* gazetelerinin tercih edilmesinin sebebi, araştırmanın nesnesi olan bu iki gazetenin ideolojik temayülünün 'merkez medya' konumunda yer almasıdır. Bunun yanında, gazetelerin hem merkez haber medyası içerisinde tiraj sayılarının yüksek olması hem de elde edilen verilere göre en çok ziyaret edilen haber siteleri arasında ilk beşte yer almaları göz önünde bulundurulmuştur. Dolayısıyla hem tiraj hem site trafiği bağlamında değerlendirildiğinde de *Hürriyet* ve *Sabah*'ın seçilmesi uygun görülmüştür. Bu iki gazetede yer alan neoliberal yönetimselliğin ekonomi haberlerine yansımaları konusu, Türkiye'de ekonomik gündemin dalgalandığı ve çeşitli tartışmaların zirveye ulaştığı Şubat 2022-Mart 2022 tarih aralığında yayınlanan ekonomi haberleri üzerinden analiz edilmiştir. Seçilen ekonomi haberleri karma bir yöntem kullanılarak çözümlenmiştir. Bu doğrultuda ekonomi haberleri ağırlıklı Norman Fairclough'un eleştirel söylem çözümlemesi yöntemiyle çözümlenirken, bazı yerlerde nicel içerik analizine de başvurulmuştur. İlgili tarihler arasında yer alan ekonomi haberleri, *Hürriyet* ve *Sabah* gazetelerinin web sayfaları üzerinden "rekabet", "yatırım", "özelleştirme", "sermaye", "girişim" ve "yoksulluk" anahtar kelimeleri aranılarak bulunmuştur. Çözümlemeye konu olan haber metinlerinde öne çıkan konular, kelime seçimleri, temalar, konu başlıkları ve aktörler eleştirel ekonomi politik bir perspektiften ele alınmıştır. Sonuç olarak çalışmada, merkez haber medyasında haberciliğin kamusal sosyal sorumluluk anlayışından uzaklaştığı, iktidar ilişkileriyle olan bağı sebebiyle bağımsız olma özelliğini yitirdiği ve neoliberal yönetimsellik söylemini yeniden ürettiği neticesine ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: neoliberal yönetimsellik, neoliberalizm, ekonomi haberleri, eleştirel ekonomi politik, merkez medya.

* Araştırma Görevlisi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, İstanbul, Türkiye.
abcansever@gelisim.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1165-7273

EXAMINATION OF THE ECONOMY NEWS IN THE CENTRAL MEDIA IN TÜRKİYE WITHIN THE CONTEXT OF NEOLIBERAL GOVERNMENTALITY: THE CASE OF 'HÜRRİYET' AND 'SABAH'

Ayten Bengisu CANSEVER*

Received: 06.07.2022 - Accepted: 23.08.2022

Cansever, A. B. (2022). Neoliberal yönetimsellik bağlamında Türkiye’de merkez haber medyasında yer alan ekonomi haberlerinin incelenmesi: ‘Hürriyet’ ve ‘Sabah’ örneği. *Etkileşim*, 11, 338-364. doi: 10.32739/etkileşim.2023.6.11.200

This study complies with research and publication ethics.

Abstract

This study aims to discuss the reflections of neoliberal governmentality on economy news in the central media of Türkiye. In line with this purpose, Hürriyet and Sabah newspapers, which are among the central news media, were chosen as samples. In this context, the reason why Hürriyet and Sabah newspapers were preferred in the study is that the ideological tendencies of these two newspapers is in the ‘central media’ position. In addition, it has been taken into account that these two newspapers have high circulation numbers in the central news media and that they are among the top five most visited news sites according to the data obtained. Therefore, it was deemed appropriate to choose these two newspapers when evaluated in terms of both circulation and website traffic. The reflection of neoliberal governmentality in economic news in these two newspapers has been analyzed through the economy news published between February 2022 and March 2022, when the economic agenda fluctuated in Türkiye and various discussions reached their peak. The economic news selected in the study were analyzed using mixed method. In this direction, while economic news is analyzed by Norman Fairclough’s critical discourse analysis method, quantitative content analysis is also used. Economy news between the relevant dates were found by searching the web pages of Sabah and Hürriyet newspapers with the keywords “competition”, “investment”, “privatization”, “capital”, “enterprise” and “poverty”. The prominent issues, word choices, themes, topic titles and actors in the news texts that are the subject of analysis are discussed from a critical political economy perspective. As a result, it was concluded in the study that the central news media moved away from the public social responsibility understanding of journalism, lost its independence due to its ties with power relations, and reproduced the neoliberal governmentality discourse.

Keywords: neoliberal governmentality, neoliberalism, economic news, critical political economy, central media.

* Research Assistant, İstanbul Gelişim University, Faculty of Fine Arts, İstanbul, Türkiye. abcansver@gelisim.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1165-7273

Giriş

“Homo-economicus iktisat ortodoksisi tarafından (üstü örtülü veya açıkça) tasarlanan bir tür antropolojik canavardır”.

(Bourdieu, 2005, s.209)

20. yüzyılın sonunda, kapitalizmin değişim ve dönüşüm geçirerek neoliberalizme eklemeli olduğu süreçte ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel bağlamda yeni gelişmeler gerçekleşmiştir. Kuşkusuz neoliberalizmin temelinde yatan rasyonalite ve her şeyin bir yatırım olduğu mantığı yaşamın her alanını etkilemiştir. Bu alanların başında da stratejik bir konuma sahip olan medya ve iletişim alanının geldiği söylenebilir. Bilindiği üzere doğrudan müdahale etmekten kaçınarak bireyleri kendi kendilerini yönetmeye teşvik eden ve dolaylı bir yönetselliğe başvuran neoliberalizm; tıp, biyoloji, sağlık ve nüfus politikalarından, siyaset, hukuk, sanat, moda, ekonomi ve medyaya kadar genişletilebilecek çeşitli iktidar teknik ve teknolojilerinden yararlanmaktadır. Dolayısıyla iktidar ilişkilerinin şebekesel bir biçimde işlediği ve iktidar teknik-teknolojileri ile birlikte sürekli olarak yeniden üretildiği söylenebilir. Medya, bu yönetsellik söyleminin içselleştirilmesi ve yeniden üretiminde önemli bir iktidar teknolojisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada medyanın, toplumsal yapının içerisinde yer alan iktidar ilişkileri ve ekonomik yeniden üretimin bir dispozitifleri olarak meta üretimi kuralları içerisinde hareket ettiği söylenebilir. Ayrıca merkez haber medyası¹ tarafından sunulan haberlerin, iktidar ilişkileriyle örülü ve toplumsal yaşamın sosyal, kültürel ve ekonomik yönlerine ilişkin çeşitli anlam çerçeveleri oluşturduğu da belirtilebilir.

Bu düşünüş ekolojisi üzerine şekillenen çalışmada, neoliberal yönetselliğin Türkiye’deki merkez haber medyasına yansımalarının ekonomi haberleri üzerinden tartışmaya açılması amaçlanmaktadır. Literatürde uzun yıllardır üzerine yazılıp çizildiği üzere Türkiye’de medya, iktidar ilişkileri ile ekonomik ilişkilere bağımlı bir konumdadır. Çalışmanın sahip olduğu amaç doğrultusunda merkez haber medyasından *Hürriyet* ve *Sabah* gazeteleri örneklem olarak seçilmiştir. *Hürriyet* ve *Sabah* gazetelerinin tercih edilmesinin sebebi araştırmanın nesnesi olan bu iki gazetenin ideolojik temayülünün merkez medya konumunda yer almasıdır. Bu durumun yanı sıra söz konusu iki gazetenin hem merkez haber medyası içerisinde tiraj sayılarının yüksek olması hem de elde edilen verilere göre en çok ziyaret edilen haber siteleri arasında ilk beşte yer alması göz önünde bulundurulmuştur. Her ne kadar dijitalleşmenin ve yeni medyanın ön

¹ Çalışmada ana-akım medya yerine merkez medya kavramının kullanılmasının sebebi güncel literatürde Türkiye’de ana-akım medyanın Doğan Grubu’nun faaliyetlerinin sona ermesiyle birlikte medyanın siyasi temsil yelpazesinin daralmaya uğraması ve bunun yerine iktidarı savunan “merkez medya” adıyla bilinen bir tür destekçi medya yapısının oluşturduğu düşüncesidir. Bkz.: (Laçiner, 2015). Bu nedenle ‘ana-akım’ kavramı yerine iktidarı savunan ve hakikat oyununa dâhil ettiği bireyleri yönetmeden yönetmek için söylemler üreten destekçi medya yapısını betimlemek adına ‘merkez medya’ kavramı kullanılmıştır.

plana çıkmasıyla merkez haber medyasının önemini yitirdiği düşünülse de *Hürriyet* ve *Sabah* gazetelerinin dijitalleşmeye kendilerini adapte ettiği ve basılı olmasa da çevrimiçi ortamlarda okunmaya devam ettiği söylenebilir. Üstelik *fake news*/dezenformasyon ve yankı odaları gibi problemlerin konuşulduğu günümüz dünyasında yapılan çalışmalar hâlâ merkez haber medyasına olan güvenin devam ettiğini göstermektedir (Çömlekçi, 2019). Dolayısıyla hem tiraj hem site trafiği bağlamında değerlendirildiğinde bu iki gazetenin seçilmesi uygun görülmüştür.

Çalışmada 22 Şubat-22 Mart 2022 tarihlerini kapsayan 1 aylık sürede *Hürriyet* ve *Sabah* gazetelerinde yer alan ekonomi haberleri karma yöntemle analiz edilmiştir. Bu doğrultuda çalışmada ekonomi haberleri ağırlıklı olarak Norman Fairclough’un eleştirel söylem çözümlemesi yöntemiyle çözümlenirken, bazı yerlerde nicel içerik analizine de başvurulmuştur. İlgili tarihler arasında yer alan ekonomi haberleri *Sabah* ve *Hürriyet* gazetelerinin web sayfaları üzerinden “rekabet”, “yatırım”, “özelleştirme”, “sermaye”, “girişim” ve “yoksulluk” anahtar kelimeleri aratılarak bulunmuştur. Çözümlemeye konu olan haber metinlerinde öne çıkan konular, kelime seçimleri, temalar, konu başlıkları ve aktörler eleştirel ekonomi politik bir perspektiften ele alınmıştır. Çalışmada bu tarih aralığında yer alan haberlerin seçilmesinin sebebi hem ulusal hem de uluslararası çapta çeşitli siyasi-ekonomik gündemin yoğunlaşması olarak ifade edilebilir. Merkez medyada yer alan gazeteler içerisinde yalnızca *Hürriyet* ve *Sabah* gazetelerinin seçilmesi ve bu örnekleme de yer alan ekonomi haberlerine yalnızca bir aylık süre içerisinde bakılması, çalışmanın sınırlılığını oluşturmaktadır. Gelecekte yapılacak çalışmalarda farklı gazetelerin -belki birbirine zıt olarak konumlandığı düşünülen veyahut alternatif medyada yer alan haberlere bakılması- ve farklı zaman dilimlerinin okunması, şüphesiz alana katkıda bulunacaktır.

Neoliberalizm, Neoliberal Yönetimsellik ve 'Homo-Economicus'

19. yüzyıl *laissez-faire* liberalizm fikirlerinin 20. yüzyılda yeniden doğuşuna atıfta bulunan neoliberalizm, salt anlamıyla ekonomi alanına ait bir politika olmanın çok ötesindedir. Neoliberalizm yaşamın siyasal, sosyal, kültürel olarak sıralanabilecek her alanına temas eden ve bu alanlarda da liberalleşmeyi beraberinde getiren bir temayüldür.

1929 Büyük Buhranı’ndan sonra Keynesyen iktisat okulunun serbest piyasaların oynaklığına karşı koymak, kontrol etmek ve serbest piyasa ekonomisinden doğabilecek olumsuz toplumsal sonuçları hafifletmek için tasarladığı ‘müdahaleci devlet’ anlayışı dünya çapında önem kazanmaya başlamıştır. Bahsedilen bu Keynesyen iktisat politikaları tüm dünyada 1970’lerin sonlarına kadar uygulanmıştır. Bu politikalar sonucunda pek çok ülkede devletin ekonomi üzerindeki rolü ve işlevi genişlemiştir. Devletin ekonomi üzerindeki yetkilerinin artmasının ortaya çıkardığı kronik bütçe açıkları, yüksek vergi yükü, enflasyon, küresel ekonomik durgunluk, kar hadlerindeki düşüş gibi birçok yeni sorunlara

karşı iktisatçılar çözüm arayışlarına yönelmiştir. Bu noktada 1960'lı yılların sonunda ve 1970'li yılların başında Friedrich von Hayek ve Milton Friedman başta olmak üzere pek çok iktisatçı mevcut kronik sorunlara karşılık çözümü klasik liberalizmin temel ilkelerinin yeniden canlandırılmasında bulmuş ve çeşitli çevrelerde neoliberalizmi savunmaya başlamıştır (Springer ve diğerleri, 2016).

Keynesyen ekonomi modelinin çöküşe uğramasıyla birlikte 1970'lerde kendisine uygulama alanı bulan neoliberalizm, bu dönemden itibaren küresel çapta hızlı bir ivme kazanmıştır. 1980'lere gelindiğinde küresel çapta kendisine güçlü taraftar toplayan neoliberal doktrinler, Birleşik Krallık'ta Margaret Thatcher, Amerika Birleşik Devletleri'nde Ronald Reagan, Çin Halk Cumhuriyeti'nde Deng Xiaoping ve Türkiye'de Turgut Özal tarafından uygulanmaya başlamıştır (Harvey, 2006; Chomsky, 2014). 1990'lı yıllardan itibaren de hem ulusal hem de uluslararası çapta ekonomiye yön veren kurum ve kuruluşlar için büyük ölçüde standart haline gelmiştir ve tüm beşerî alanlara hâkim bir düşünce biçimi olarak düzene nüfuz etmeye başlamıştır.

David Harvey'e (2006) göre neoliberalizm; kamudaki mal ve hizmetlerin özelleştirilmesini, ticari düzenlemelerin serbest piyasaya koşullarına devredilmesini, devletin sermaye, emek ve piyasa üzerindeki kontrolünün ve etkisinin sınırlandırılmasını, sosyal yaşama minimum düzeyde müdahale eder hale getirilmesini ve uluslararası mal, hizmet, işgücü, ekonomi piyasalarına ve yatırımlara karşı her türlü engelin ortadan kaldırılmasını vurgulamaktadır.

Deregülasyon, özelleştirme ve serbestleştirme olarak ifade edilebilecek üç ana ekonomik uygulama alanı olan neoliberalizm, salt olarak devletleri ve onların ekonomilerini yönetmenin bir şekli olarak sunulan politikalar değildir; aynı zamanda bireyin yönetilmeden yönetilmesiyle yakından ilişkilidir. Nitekim temel düzeyde neoliberalizm, toplum içerisindeki piyasa ilişkilerine yönelik devletin rolünün yeniden düzenlenmesine ve bireysel sorumluluğu vurgulayan yeni siyasi, ekonomik ve sosyal düzenlemelere atıfta bulunmaktadır (Springer vd. 2016, s. 2). Bu noktada Foucault başta olmak üzere pek çok akademisyen ve düşünür, neoliberalizmin genel olarak rekabetçi ve özgürleştirici söylemlerinin ekonomik, siyasi ve sosyal olmak üzere yaşamın tüm alanlarına yayıldığı konusunda hemfikirdir. Çünkü neoliberalizm klasik liberalizm anlayışından farklı olarak ekonomi politikalarının ışığında sunulan kalkınma modeline uyum sağlayabilecek ülkelerin bu önüne geçilmez dönüşüme adapte olabilmeleri adına gerekli tüm sosyal, siyasal, ekonomik düzenlemeleri ve öznel rasyonalteleri hayata geçirmeyi içermektedir (Yeldan, 2002; Şenses, 2003).

Foucault çalışmasında neoliberalizmi açıklarken klasik liberalizm ile arasındaki ayrıma dikkat çekmektedir. Bu ayrım ikisinin ekonomik faaliyetlere odaklanış şeklidir. Klasik liberalizm "mübadeleye, takasa, değiş-tokuşa" odaklanan bir sistemdir. Klasik liberalizmde piyasa, hiçbir koşula bağlı olmaksızın özel mülkiyet hakkı sayesinde devletten ayrı ve bağımsız, özerk bir alana dönüşür. Neoliberalizm ise ekonomik faaliyetlerin tanımlanma alanını genişletir ve sistemin odağında rekabet yer alır. 20. yüzyılın son çeyreğinde tezahür eden

bireye, topluma, devlete dair yeni yorumlamalar ve anlayışlar getiren bir paradigma olarak düşünölebilecek ‘neoliberalizm’ salt ekonomik alanda değil aynı zamanda sosyal, siyasal, kültürel olarak sıralanabilecek yaşamın her alanında liberalleşmeyi beraberinde getirmiştir. Küreselleşme, serbest rekabet, serbest piyasa, bireyselleşme prensipleri üzerine inşa edilen neoliberalizm ölkelerin, toplumların ve bireylerin arasındaki sınırları kaldırırken tüm bunları mümkün kılabilmek için siyasi, kültürel, toplumsal, ekonomik ve öznel bir rasyonelliğin üretilip yaygınlaştırılmasını savunmaktadır (Read, 2009; Cansever, 2021). Foucault’ya göre, neoliberalizm insanların dolaylı yoldan yönetildikleri ve hatta yönetimi içselleştirmenin bir sonucu olarak kendilerini yönettikleri bir tutumu veya bir zihniyeti ortaya çıkarır (akt. Read, 2009). Bu yeni yönetim şekli liberalizmin güvence altına aldığı “tüketim özgürlüğünü” bir adım daha ileri götürerek özgürlüğü de üretmektedir. Ancak bu durum gerçek bir özgür olma durumu olarak algılanmamalıdır; Foucaultcu bir ifadeyle bu yeni yönetim şekli “özgür olman için gerekeni üreteceğim” söylemiyle yakından ilişkilidir. Dolayısıyla neoliberalizm ile birlikte piyasaların devlet müdahalesiz doğal haline geri dönölmediği, aksine devletler dolayısıyla küresel çapta yeni piyasa düzeninin hukuksal, sosyal ve politik olarak hayata geçirildiği ifade edilebilir. Devlet etkisi ve kontrolü ortadan kaybolmamış veya bir diğer ifadeyle ‘küçölmemiş’, aksine hayata geçirilmesine katkıda bulunduğu küresel rekabet ilkesine bütünüyle tabi kılınarak sistemin yaygınlaşması, desteklenmesi ve ‘regüle’ edilmesine yönelik bir tür yönetmeden yöneten araçsal bir yönetimselliğe dönüşmüştür (Saint-Martin, 2000). Bu bağlamda, ekonomik tanımından çok daha farklı bir boyutta gelişen neoliberalizm, klasik liberalizm anlayışından farklı olarak öznelerin üretilmesi ve yönetmeden yönetilmesini içeren belirli bir norm, davranış, düşünme ve hissetme biçimiyle ilgili yeni bir tip ‘yönetimsellik’ tir.

Yönetimsellik kavramına semantik olarak yaklaşıldığında “govern” ve “mentality” sözcüklerinden türetildiği ve “yönetmenin mantığı” anlamına geldiği düşünülmektedir (Lemke, 2001). Ancak ‘yönetimsellik’ (*governmentality*) kavramını ilk olarak 1977-1978 derslerinden oluşan “Güvenlik, Toprak, Nüfus” ve 1978-1979 derslerinden oluşan “Biyopolitikanın Doğuşu”nda kullanmaya başlayan Foucault’ya (2016) göre bu kavram, ‘yönetimin mantığı’ndan çok daha geniş bir anlamda iktidar ve özneleştirme süreçleri arasındaki ilişkiyi kapsamaktadır (akt. Özmakas, 2012: 128). Bu durumda yönetimsellik özdene-timden, öznelerin birbirleriyle olan ilişkilerinin yönetimine ve hatta ruhun yönlendirilmesine kadar kapsam alanını genişleten bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Lemke, 2001). Foucault’ya (1991) göre yönetimsellik “yönetimin yönetimidir” ve aslında “bir yönetim sanatı”dır. Özellikle 1978 yılından itibaren derslerinde ‘iktidar’ kavramı yerine ‘yönetimsellik’ kavramını kullanan Foucault’ya göre, yönetmek yalnızca siyasi yapıları ya da devletleri yönetmekle sınırlı kalmamaktadır, toplumdaki bireylerin davranışlarını da yönetmeyi kapsama alanına almaktadır. Bu anlamıyla bakılırsa ‘yönetmek’ başkalarının eylem alanını düzenleyerek iktidar stratejilerine uygun hale getirmek olarak açıklanabilir. Yönetimselliği devletin veya kurumun yönetilmesi alanından çıkartarak haya-

tın her alanını yöneten ve hatta kişinin kendisini yönetmesini mümkün kılan yönünü vurgulamaktadır. Bu nedenle yönetimselliği “yönetimin yönetimi” olarak tanımlamaktadır. Foucault’nun “öznelerin eylem alanlarını yapılandırmaya” ve hatta “öz-denetimselliğe” vurgu yaptığı yönetimsellik, devlet yönetimini aşan ve toplumsal hayattaki bütün ilişkileri kapsayan bir kavramdır. En temel anlamıyla bakıldığında bu ilişkiler nüfusun sağlığını, zenginliğini ve üretkenliğini sağlamak için yönetmeyi baz almaktadır. Devlet vatandaşları için neyin iyi neyin kötü olduğunu bilimsellik iddiası taşıyan bilgiler üreterek bir norm olarak belirlemektedir. Bilimsellik iddiası taşıyan bilgiler iktidar tarafından söylemler aracılığıyla inşa edilir ve dolaşıma sokulur. Hakikat oyununda bireyler söylemleri içselleştirerek öznelendirilir. Bu noktada iktidarın “epistemeler” aracılığıyla kendi “hakikat rejimi”ni oluşturmaya Kuhn’un paradigmasını hatırlatır. İktidarın doğru ya da yanlış kabul ettiği bilgiler bir şebeke inşa eder ve bu normlara göre özneler üretilir (akt. Bayram, 2018, s. 228). Neoliberal yönetimsellik ise insanları öznelendirmenin yeni bir hakikat rejimidir (Read, 2009, s. 28).

Yönetimsellikte birlikte devlet toplumu yönetmeden yönetir hale gelmiştir. Devlet nüfusunda yer alan bireyleri öznelendirerek ‘özgür’ bırakır. Bu özneler kendilerini nasıl yöneteceklerini bilir. Örneğin ebeveynler ailenin nasıl yönetileceğini veya bir işçi-veren işçinin nasıl yönetileceğini bilir. Böylelikle devlet öznelerin ‘otonom ve özgür’ olduğunu düşünmelerini sağlarken aynı zamanda kendi kendilerini yönetmelerini sağlamaktadır. Yönetimselliği içselleştiren bireyler özgür ve otonom bir varlık olduklarına inanırlar. Bu noktada yönetimsellik birey-özne paradoksunu içinde barındırır. Otonom, özgür, sorumluluk sahibi, rasyonel olan birey olduğu düşüncesi vurgulanırken aynı zamanda yönetimsel aklı içselleştirdiklerinin ve öznelendirildiklerinin farkında değillerdir. Bu noktada özgürlük kavramı yönetimselliğin dışında bir alan olarak algılanmamalıdır. Özgür ve otonom birey denilen fenomen iktidar ilişkilerinin içerisinde tasarlanmış bir durumdur. Yani özneye hareket etme alanını tanımlar ve sınırlarını çizer. Bu durum bir paradoks olarak görülebilir çünkü dışarıdan bakıldığında daha az kısıtlayıcı bir yönetimsellik olarak görülse de gündelik hayatın bütün alanlarına ve ilişkilerine yayıldığı için kapsayıcılığı fazladır (Read, 2009, s. 29). Özgür ve otonom kavramlarına paralel olarak sorumluluk kavramı da öne çıkar ve buna göre özneler sınırlı çizilmiş özgürlük alanları içerisinde yaptıkları davranışlardan ve seçimlerinden sorumludur. Devlet dolaylı yoldan bir yönetimsellik konumundadır ve bireyin eylemlerinin sorumluluğunu devralmamaktadır.

Klasik ekonomik liberalizmden farklı olarak hayatın her alanına temas eden neoliberal yönetimsellik, öznenin kendisine yatırım yapma meselesidir. Foucault bu ekosistemde yer alan bir işçiden bir CEO’ya kadar her öznenin bir girişimci olduğunu ileri sürer ancak bu söylemi kapitalist ideolojinin yıkımı olarak algılanmamalıdır (Read, 2009, s. 28). Aksine bu noktada klasik liberalizmdeki ve kapitalizmdeki işçi-maaş ya da burjuva-proletarya ilişkisinin kurulma biçimlerinin çok daha kompleks bir hal aldığı söylenebilir. Ayrıca bu durum salt olarak işçi üzerinden olarak düşünülmemelidir; çünkü neoliberal yönetimsellikte

herkes bir *homo-economicus*'tur. Dolayısıyla, neoliberal yönetimsellikte birlikte bireyler çeşitli sosyal, siyasi ve ekonomik seçenekler ya da sorunlar karşısında kendi çıkarlarını hesaplayarak uygun stratejileri oluşturma eğilimindedirler. Üstelik bu 'bireyler' diğerleriyle örgütlenme çabasına girmemektedir. Bu duruma örnek olarak işçilerin sendikalaşma faaliyetlerini terk ederek makro sorunlara mikro çözümler bulmaya çalışmaları gösterilebilir (Brown, 2015). Diğerleriyle örgütlenme çalışmasına girmemesinin sebebi bireyler arasında ortak bir amaç ya da fayda bütünlüğü olmamasıdır. Bu söylenenlerin doğrultusunda neoliberalizm denildiği zaman akla gelen en önemli figürlerden biri olan Thatcher'ın (1987) İngiltere’de yayın yapan “Woman’s Own” isimli dergiye verdiği röportajdaki “Toplum diye bir şey yoktur, bireyler olarak erkekler ve kadınlar vardır” söyleminin neoliberalizmin bireyselci ve rekabetçi anlayışının altını çizdiği söylenebilir.

Son olarak, neoliberal yönetimsellikte özgürlük fenomeni de değişikliğe uğramıştır. Fridman’a (2014, ss. 99-100) göre neoliberal yönetimsellikte öznenler para için çalıştığı noktada özgürlükten bahsedilmesi mümkün değildir; bir öznenin “özgür” olabilmesi için “parasının onun için çalışması” gerekmektedir. Bu nedenle neoliberal yönetimsellikte özgürlük çok paraya sahip olmaktan geçmemektedir, aksine öznenin sahip olduğu parayı kendi çıkarlarına uygun şekilde yönettiği takdirde özgürleştiği düşünülmektedir. Neoliberal yönetimsellik bütün bir hayatın, ilişkilerin ve hatta öznenin kendisinin yatırıma dönüşmesidir. Neoliberalizm “girişimci” ve “yatırım” gibi kavramları gündelik hayatın her alanına yayarak sömürüyü gizlemektedir. Özgürlük ise neoliberal öznenin sahip olduğu para miktarından ziyade “para benim için çalışsın” mantığı ile ilişkilendirilmektedir. Tüm bunlar neoliberal özneyi sürekli yeniden üretmektedir.

Özetle, neoliberalizm toplumu yalnızca ekonomik olarak değil hayatın her alanında etkilemektedir. Buna göre devlet sağlık, istihdam, eğitim, sosyal güvenlik gibi her türlü alanda doğrudan müdahale etmekten kaçınır. Bunun yerine bireyleri kendi kendilerini yönetmeye teşvik eder ve dolaylı bir yönetimselliğe başvurur. Elbette bu noktada tıp, biyoloji, sağlık ve nüfus politikalarından siyaset, hukuk, sanat, moda, ekonomi ve medyaya kadar genişletilebilecek çeşitli iktidar teknik ve teknolojilerinden yararlanmaktadır.

Neoliberal Yönetimsellikte Bir Dispozitif Olarak Ekonomi

Neoliberal yönetimselliğin öznesi *homo-economicus*'un imal edilmesi için iktidar (yönetim) çeşitli iktidar teknik ve teknolojilerinden faydalanmaktadır. Bu noktada 'teknik' kavramı “rasyonaliteleri yönetmek için çeşitli araçlar” anlamına gelirken 'teknoloji' ise birden fazla tekniğin kullanılması ve bu tekniklerin birbirine eklenerek kolektif hale gelmesini ifade etmektedir.

Foucault'ya (1980, s. 93; 2018, ss. 74-75) göre, iktidar teknik ve teknolojileri dispozitifler aracılığıyla belirli iktidar-bilgi-özne ilişkisini üretir, dolaşıma sokar ve bu şekilde iktidarının devamlılığını sağlar. Bilgi ve ilişkiler ağını elinde

bulunduran iktidar, çeşitli dispozitiflerle hakikat oyununa dahil ettiği bireyleri özne haline getirir ve bu dispozitifleri onların yönetimselliği için kullanır. Dispozitif, “canlı varlıkların jestlerini, davranışlarını, görüşlerini veya söylemlerini bir şekilde yakalama, yönlendirme, belirleme, önleme, modelleme, kontrol etme veya güvence altına alma kapasitesine sahip olan her şey”dir (Agamben, 2009a, s. 14). Kelime anlamı olarak dispozitif “aygıt, aparat, araç, mekanizma” anlamlarına gelse de kavram yalnızca somut olarak anlaşılmalıdır. Çünkü dispozitif söylemsel ve söylemsel olmayan her türlü aracın bütünleşerek birtakım insanların yönetimselliği için kullanılan bir mekanizmadır. Bu noktada Foucault, ekonomiyi homo-economicus bağlamında özneyi tanımlayan bir tipolojiden ziyade, bireyi özneleştiren bir dispozitif olarak sorunsallaştırmaktadır. Bir başka ifadeyle, iktisat da gerçekliği üretmek ve insanları doğrudan yönetmeden yönetmek doğrultusunda bilgi ve söylem üretiminde kullanılmaya başlanmıştır.

Ekonomi kavramının kökenine bakıldığında Yunancada ev, hane anlamına gelen *oikos* ile yasa yani *nomos* sözcüklerinin birleşiminden meydana geldiği görülmektedir. Kavram, anlam olarak aslında evin zorunluluğu, ihtiyacı temeline dayanmaktadır. Nitekim ekonomi kavramının bir anlamı da ev/hanenin idaresidir. Bu noktada Aristo, “oikonomia ile hanenin pratik anlamda yönetilmesini kastederek, insan-insan ilişkilerinin etik ve politikadan farklı bir boyutunu vurgulamıştır” (Kızılkaya, 2013, s. 23). Bunun dışında üretim ve tüketim faaliyetlerinin giderek artan ve karmaşık ilişkilere bürünmesiyle birlikte sahip olma kavramıyla bağlantılı olarak kavram sorgulanmaya başlanmıştır. Kavramın tarihsel ve etimolojik kökeninde bile görülebilecek olan ‘yönetim’ vurgusu günümüzde neoliberalizm ile oldukça başka bir boyuta evrilmiştir.

Foucault’nun iktidar çerçevesine yerleştirildiğini düşündüğü pastoral tekniklerden birisi olan ‘ekonomi’ bu bağlamda bir dispozitif olarak ele alınmalıdır (Tellmann, 2009, s. 11; Kızılkaya, 2013, s. 26). Çünkü ekonomi, Foucault’nun dispozitif tanımında olduğu gibi “sözel olan ve sözel olmayan her türlü araçlar bütünü”dür. Ekonominin etimolojik manasıyla bir dispozitif olduğu konusunda tartışma gerçekleştirildikten sonra daha somut bir örnek üzerinden gitmek gereklidir. Bu örnek ise elbette ki *homo-economicus* tipolojisidir. Bir önceki başlıkta da derinlemesine anlatılmış olan *homo-economicus* bireyi rasyonel ve kendi çıkarlarını hesaplayan bir özne olarak kabul eder ve bu noktada öznenin doğa karşısındaki tavrını çözümlenmeye yönelir. Ekonomi alanında *homo-economicus* kendi için en verimli ve akılcı yolu seçerek karlarını maksimize etmeye çalışmaktadır. Hatta öyle ki bu tipoloji -belki de zamanın ruhundan dolayı- sadece ekonomi alanının tipolojisi olmaktan çıkarak insan davranışının özü olarak algılanmaya başlanmıştır. Tam da bu noktada insanı anlamaya yönelik ortaya atılan tipolojilerin “antropolojik bir makine” olduğunu düşünerek Agamben (2009b, s. 34) şunları belirtmektedir:

O halde Homo sapiens ne bir töz ne de tam olarak tanımlanmış bir türdür: O daha ziyade, insani olana dair bilgi üreten bir araç ya da makinedir. Dönemin anlayışına göre, antropojenik (insan kökenli) (...) makine, insanın bakınca zaten hepten beri

deforme olan kendi imgesini maymun çizgileriyle gördüğü bir dizi aynadan oluşan optik bir makinedir. Homo; insan olmak için, kendini insan olmayanda bilmesi gereken, yapı itibarıyla “antropomorf” bir hayvandır (bir diğer deyişle “insana benzer”dir).

Söz konusu bu antropolojik makinenin konumu yine Agamben (2009b, ss. 35-42) tarafından şöyle açıklanmıştır:

Hümanizmin antropolojik makinesi; Homo’yu göksel ve yersel, hayvani ile insani doğa arasında havada asılı bir halde tutarak, Homo’nun kendi doğasının -ve dolayısıyla, kendisinden çok ya da az oluşunun- yokluğunu saptayan ironik bir sistemdir. ...Ne bir özü ne de özel bir çağırısı olduğundan Homo yapı itibarıyla insani olmayandır, her doğayı ve her yüzü edinebilmektedir. İşte modern antropolojik makine de böyledir. O, önceden de görmüş olduğumuz gibi, bir insani olanı (henüz) insani değilmiş gibi dışlayarak, yani insani olanı hayvanlaştırarak, insandaki insani-olmayı (...) yalıtarak çalışır.

Buraya kadar belirtilenler ışığında söylenebilir ki *homo-economicus* yalnızca akademik düzlemde tartışılan ve insanı tasvir etmeye yarayan tipolojilerden biri olarak görülseydi sorunsallaştırılmasına gerek olmayacaktı. Fakat bir dispozitif olarak ekonomi ve öznesi *homo-economicus*, bireyleri dolaylı yollardan yönetmektedir ve kontrol altında tutmaktadır. Bu durumu bir örnekle ifade etmek gerekirse, ekonomiye göre sınırsız ihtiyaçlar ve kıt kaynaklar mevcuttur. İşte bu zıtlığın yaratmış olduğu gerilim ve baskı altında kayıtsız kalamayan özne, tüketim yoluyla fayda arayışına yönelmektedir. Bu süreçte insan, rasyonel kararlar alarak karını maksimize etme eğilimi göstermektedir. Dolayısıyla burada bir rasyonellik postülası ortaya konulmaktadır. Ancak esas sorun burada değildir. Sorun, ekonominin sürekli olarak söylemler üreterek ve özneleştirme süreci oluşturarak herkesin her zaman ve her yerde rasyonel olmasının zorunluluğunu -herhangi bir doğrudan baskı olmadan- kabul ettirmesidir. Hatta bir dispozitif olarak ekonomi bu durumun dışında başka bir davranış örüntüsünün düşünülmemeyeceğini iddia etmektedir. Bu noktada tüm bu süreç özneler arasında normatifleşmeye başlamaktadır.

Bir Dispozitif Olarak Ekonominin Söylemlerinin Medya Üzerinden İnşası

Harvey’nin (2006) “politik-ekonomik pratikler teorisi” olarak tanımladığı neoliberalizm, “güçlü özel mülkiyetin inşa edilmesinin, serbest piyasaların ve serbest ticaretin refahın arttırılmasının en iyi çözümüdür” (Kaya İlhan, 2022, s. 25). Bu kapsamda her türlü teknik, teknoloji ve bilgi üretim mekanizmalarını elinde bulunduran yönetimlerin rolü ise bu kuramsal yapıya uygun çerçeve ve söylemler inşa etmek ve sürekli olarak yeniden üretimini sağlamaktır (Harvey, 2006; Kaya İlhan, 2022).

Bir dispozitif olarak konumlandığımız ekonominin hakikat söylemleri medya aracılığıyla üretilir, dolaşıma sokulur ve öznelere sunulur. *Homo-economicus*, kendisine ilişkin en mantıklı, en akılcı ve en verimli yolu seçerken medyaya yansıyan söylemlerden etkilenmektedir. En nihayetinde akademik lite-

ratürde üzerine çokça yazılıp çizildiği üzere medya araçları sosyal gerçekliği inşa etmektedir. İşte bu sosyal gerçeklik, neoliberal yönetimsellik bağlamında düşünüldüğünde elinde ekonomi bilgisini bulunduran iktidar, medya araçları aracılığıyla öznelerin üretim, tüketim ve dağıtım ilişkilerini söylemler aracılığıyla şekillendirmektedir. Fakat bu davranış ve düşünceleri şekillendirme süreci tam anlamıyla yönetmeden yönetme sürecini içermektedir. İktidar/yönetim yalnızca 'en karlı' yolu veya ekonomiye ilişkin durumu ilgili söylemleri üreterek medya aracılığıyla dolaşıma sokar ve sistem içerisinde özgür olduğunu düşünen birey 'kendi başına' rasyonel davranışta bulunduğu inandırılır.

Türkiye'de neoliberalizmin 1980'li yıllarda egemen paradigma haline gelmesiyle birlikte medya sektörünün hem içeriğinde hem de sahiplik yapısında değişimler görülmektedir. Özellikle 1990'lı yıllarda radyo ve televizyon yayıncılığı özelinde bakıldığında, devlet tekelinin sona ermesiyle birlikte medya sektöründe özelleşmeler gerçekleşmiştir. Bu kapsamda büyük holdingler hem dikey hem de yatay birleşmeler aracılığıyla medyayı da içerisine alarak sektörün tüm alanlarında egemen olmaya, tekelleşmeye başlamışlardır. Medya sektöründeki bu özelleşmeler sonucunda elbette ki "kamuya objektif ve nesnel bilgilerin aktarılması", "kamunun çıkarlarının her şeyin önünde bulundurulması" ve "kamu yararı" gibi temel nosyonlardan giderek uzaklaşıldığı belirtilebilir. Bir diğer ifadeyle demokrasi için bir 'can simidi' olarak görülen ve halk için 'denetleyici-gözetleyici' bir nitelik atfedilen dördüncü güç olarak medyanın konumunda değişiklikler meydana gelmiştir. Nitekim Whitten-Woodring'in (2009, s. 599-601) belirttiği gibi, medya ve iktidar ilişkilerinde medyanın rolü tıpkı bir "bekçi köpeği" gibi izleyerek eleştirmektir. Medya ancak bu fonksiyonu yerine getirdiği zaman kamunun çıkarlarını göz önünde bulundurarak demokrasi için adeta bir tartışma ortamı yaratabilecektir. Fakat medya sahipliğindeki tekelleşme sebebiyle bu fonksiyonun neredeyse devre dışı kaldığı söylenebilir. Özbek'e (2004, ss. 31-35) göre, bu durum şöyle ifade edilebilir: "Kamuoyu esas olarak bireysel kanaatlerin toplamı ve egemen medyanın oluşturduğu gündem olarak anlaşıl-mış, medya ekonomi-politik çıkarlarla iç içe geçerek kamusalın içeriğini boşaltmıştır". Medya sektörü tekelleşmenin ve küreselleşmenin de etkisiyle yönetim/iktidar ilişkileriyle örülü ve toplumsal alana anlam çerçeveleri oluşturan, bu çerçeve için gerekli olan söylemleri üreten bir hale dönüşmüştür. Bu noktada merkez medya olarak adlandırılan, egemen ilişkileri sorgulayan ve eleştiren bir içerikten yoksun haberler yapan medya gruplarından bahsedilebilir.

Araştırmının Metodolojisi

Bu çalışmada, neoliberal yönetimselliğin merkez haber medyasında yer alan ekonomi haberleri üzerindeki yansımalarının tartışılması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda merkez haber medyasından *Hürriyet* ve *Sabah* gazeteleri örneklem olarak seçilmiştir. *Hürriyet* ve *Sabah* gazetelerinin tercih edilmesinin sebebi araştırmanın nesnesi olan bu iki gazetenin ideolojik temayülünün 'merkez medya' konumunda yer almasıdır. Bir diğer ifadeyle, bu iki gazetenin neolibe-

ralizme eklenmiş medya düzenini temsil ettiği düşünülmektedir. Bunun yanında, bu iki gazetenin örneklem olarak seçilmesinin sebebi, 22 Şubat-22 Mart 2022 tarihleri arasında hem merkez haber medyası içerisinde, *Medyajans* (2022) ve *Speedapp* (2022) üzerinden elde edilen verilere göre, tiraj sayılarının yüksek olması hem de *Similarweb*'den (2022) elde edilen verilere göre en çok ziyaret edilen haber siteleri arasında ilk beşte yer almasıdır. Bu ilk beş web sitesi *Sözcü*, *Hürriyet*, *Milliyet*, *Sabah* ve *Mynet* olarak sıralanabilir. *Sözcü* gazetesi iktidarı savunan ve yönetimselliğe uygun söylemler üreten merkez medya yapısından ziyade görece daraldığı düşünülen medyanın siyasi temsil yelpazesi içerisinde kendisini muhalif olarak konumlandığı varsayıldığı için çalışmanın örneklemine dahil edilmemiştir. Bu nedenle neoliberal yönetimselliğin merkez haber medyasında ekonomi haberleri üzerinden sunumu konusu; çalışmada kullanılan manasıyla “merkez-medya” kavramına karşılık gelen iktidarı savunan ve bireyleri yönetmeden yönetmek için söylemler üreten destekçi medya yapılarından olduğu varsayılan *Hürriyet* ve *Sabah* gazeteleri bağlamında tartışılmıştır. Ayrıca yine çalışmada en çok ziyaret edilen gazeteler arasında üçüncü sırada yer alan *Milliyet*'in tercih edilmemesinin sebebi aynı medya grubunda en yüksek ziyaretçi sayısına sahip olan *Hürriyet* gazetesinin seçilmesi şeklinde açıklanabilir. Bunun yanında yine merkez medyanın güçlü organlarından Turkuvaz Medya grubundan *Sabah* gazetesi seçilmiştir.

Yeni medya ile birlikte alternatif gazetecilik denilen alana ilginin arttığı söylene de hâlâ haberin kaynağı ve güvenilirliği meselesi önem taşımaktadır. Dolayısıyla geleneksel medyanın dijitallikle dönüşüm geçirip kendisini bu platformlara adapte ettiğini söylemenin yanı sıra, hâlâ çoğu insanın bu haber kaynakları üzerinden gündemi takip ettiğini söylemek yanlış olmaz (Çömlekçi, 2019). Nitekim bu durumun en temel sebepleri arasında sosyal medyada yer alan *fake news*/dezenformasyon ve yankı odaları dediğimiz problematik durumlar sıralanabilir. Dolayısıyla hem tiraj hem site trafiği bağlamında değerlendirildiğinde de bu iki gazetenin seçilmesi uygun görülmüştür.

Hürriyet gazetesi 1 Mayıs 1948 yılında Sedat Simavi tarafından kurulan, 1994 yılında Doğan Holding tarafından satın alınan ve günümüzde Demirören Holding bünyesinde yayın hayatına devam eden günlük bir gazetedir. *Sabah* ise 22 Nisan 1985 yılında yayın hayatına başlayan, 2007 yılında TMSF'ye devredilen ve ardından Turkuvaz Medya Grubu'na katılan günlük bir gazetedir. Bu iki gazetenin günümüzde merkez medyanın iki önemli temsilcisi olduğunu düşünülmektedir. Bunun yanı sıra çalışmada ekonomi haberleri üzerine odaklanılmasının sebebi ise *Sabah* ve *Hürriyet* gazetelerinde, iktidar-medya-ekonominin oluşturduğu sac ayağındaki ilişkileri neoliberal yönetimsellik ekseninde gözler önüne sermektir. Dolayısıyla bu iki gazetede yer alan, neoliberal yönetimselliğin ekonomi haberlerine yansımaları konusu, Türkiye’de ekonomik gündemin dalgalandığı ve çeşitli tartışmaların zirveye ulaştığı Şubat 2022-Mart 2022 tarih aralığında yayınlanan ekonomi haberleri üzerinden analiz edilmiştir. Seçilen ekonomi haberleri karma bir yöntem kullanılarak çözümlenmiştir. Ekonomi haberleri ağırlıklı Norman Fairclough’un eleştirel söylem çözümlenmesi yöntemiy-

le çözümlenirken bazı yerlerde nicel içerik analizine de başvurulmuştur. İlgili tarihler arasında yer alan ekonomi haberleri *Sabah* ve *Hürriyet* gazetelerinin web sayfaları üzerinden “rekabet”, “yatırım”, “özelleştirme”, “sermaye”, “girişim” ve “yoksulluk” anahtar kelimeleri aratılarak bulunmuştur. Çalışmada bu anahtar kelimeler Şen ve Avşar’ın (2012) yapmış oldukları *Türkiye’de Neoliberal Politikaların Haber Medyasına Yansımaları: Anaakım Medyanın Ekonomi Haberleri Üzerine Bir İnceleme* isimli çalışmadan hareketle seçilmiştir. Şen ve Avşar (2012) çalışmalarında “özelleştirme”, “işsizlik” ve “yoksulluk” anahtar sözcüklerini seçerek çözümlenme yapmışlardır. Ancak bu çalışmada Şen ve Avşar’ın çalışmasındaki bu kavramlardan başka Foucaultcu neoliberal yönetimsellik teorik zemininden hareket edilerek “rekabet”, “yatırım”, “girişim” ve “sermaye” kavramları da eklenmiştir. Böylece neoliberal yönetimselliğin ekonomi haberlerine yansımalarının ruhu tam anlamıyla ortaya koyulmak istenmiştir.

Söylem çözümlenmesi; kullanılan dil, yazılı bir metin, sözlü bir ifade gibi çok çeşitli göstergeler sistemi ile sosyal dünya arasındaki ilişkilerin incelenmesine yönelik nitel yaklaşımlardan oluşan bir araştırma yöntemidir (Coulthard ve Sinclair, 1975; Coulthard, 1977). Söylem çözümlenmesinin alt dalından biri olan eleştirel söylem çözümlenmesi (EŞÇ) ise bir anlatıyı, metni, diyalogu veya monologu sistematik bir biçimde çözümlenerek içerisinde yer alan politik, kültürel, sosyal veya ideolojik olarak gizlenen yapıyı ortaya koymayı amaçlamaktadır (Doyuran, 2018). Bu amaç doğrultusunda eleştirel söylem çözümlenmesiyle “metnin söyleyemediğini duyabilmek ve anlayabilmek için metnin ötesine gitmek” gereklidir (Palmer, 2008, s. 302; Doyuran, 2018, s. 303). Eleştirel söylem çözümlenmesi, metinde üretilen anlam ve toplumda var olan iktidar ilişkileri arasındaki benzerliği ortaya çıkartarak anlamlandırmaktadır (Gill, 2000; Atabek, 2007). Eleştirel söylem çözümlenmesi “Kim? Nerede? Neyi? Kime? Ne maksatla? Ne söylüyor?” sorularına odaklanmaktadır (Doyuran, 2018, s. 315). Bu noktada çözümlenmenin nesnesi “özne ve nesne durumunda olan insan ve insana ait her şey”dir (Sözen, 1999, s. 100; Doyuran, 2018, s. 315). Literatürde eleştirel söylem çözümlenmesine yönelik farklı perspektifler ve farklı okullar yer almaktadır. Teun van Dijk (Hollanda Okulu), Norman Fairclough (İngiltere Okulu) ve Ruth Wodak (Viyana Okulu) gibi düşünürlerin eleştirel söylem çözümlenmesine dair perspektiflerine bakıldığında, üzerinde durdukları ortak konular; metinler, bağlamlar, etkileşimler ve iktidar ilişkileri olarak dört başlık altında toplanabilmektedir. Van Dijk (2003, s. 355) eleştirel söylem çözümlenmesini güç ve iktidar ilişkileri, eşitsizlik, cinsiyet, sınıf farklılığı, ideoloji, sosyal yapı, toplumsal sorunlar gibi kavramlara odaklanarak açıklamaktadır (Doyuran, 2018). Ruth Wodak’a (2002, ss. 14-31) göre eleştirel söylem çözümlenmesinin amacı “dünyayı görme biçimlerinin ötesine geçmektir” ve kişi, olay ya da durumlara bir tür “dışarıdan bakma” olanağı sağlamaktadır. Foucault’nun söylem anlayışından yola çıkan Fairclough’a (2001, s. 20’den akt. Doyuran, 2018, s. 315) göre ise eleştirel söylem çözümlenmesi “dili sosyal bir eylem biçimi olarak gören ve söylemin sosyal ve siyasi iktidar öğelerini tartışan disiplinler arası bir çözümlenme yöntemi” olarak açıklanabilir. Bu noktada çalışmada Norman Fairclough’un

eleştirel söylem çözümlemesi tercih edilmiştir. Çünkü haberin bir üretim süreci, metnin yorum süreci vardır. Ayrıca bunların hepsi sosyo-kültürel bağlamla iç içedir. Dolayısıyla 22 Şubat-22 Mart 2022 tarih aralığında neoliberal yönetselliğin Türkiye’de merkez haber medyasında yer alan ekonomi haberleri üzerindeki yansımaları tarihsel, sosyal, siyasal ve kültürel tüm bağlamlardan okunarak haber metninin ‘fısıldadıkları’ Fairclough’un eleştirel söylem çözümlemesi yöntemiyle analiz edilecektir. Analizden elde edilen bulgular ise eleştirel ekonomi-politik perspektiften tartışmaya açılacaktır.

İlgili tarihler arasında yer alan ekonomi haberleri Sabah ve Hürriyet gazetelerinin web sayfaları üzerinden “rekabet”, “yatırım”, “özelleştirme”, “sermaye”, “girişim” ve “yoksulluk” anahtar kelimeleri aratılarak bulunmuştur. Bu doğrultuda toplamda iki yüz seksen haber metni çözümlemeye dâhil edilmiştir. Çözümleme yapılan haber metinlerinde öne çıkan konular, kelime seçimleri, temalar, konu başlıkları ve aktörler eleştirel ekonomi politik bir perspektiften ele alınmıştır. Mosco’nun (1996, s. 25) tanımına göre eleştirel ekonomi politik, iletişim de başta olmak üzere, tüm maddi ve düşünsel kaynakların üretim, dağıtım ve tüketimini karşılıklı olarak inşa eden toplumsal ilişkilerin ve bu noktada özellikle iktidar ilişkilerinin odağa alınarak incelenmesini kapsamaktadır. Bir başka ifadeyle, eleştirel ekonomi politik perspektif mülkiyet-iktidar-bilgi arasında bir ilişki kurar ve bunu analiz etmeye çalışır. Bu analizin en önemli boyutlarından biri ise kapitalist (hatta çalışmanın konusu gereği kapitalizmin bir adım daha ilerisi neoliberal) toplumlarda devletin konumu, rolü ve işlevini ortaya koyarak açıklamaktır. Eleştirel ekonomi politik perspektiften hareketle söylenebilir ki devlet, üretim araçlarının özel mülkiyetini kendi elinde bulundurarak kapitalist ekonomik, siyasal ve toplumsal düzeni sürekli olarak yeniden üretir.

Çalışmada 22 Şubat-22 Mart 2022 tarih aralığının seçilmesi ise birkaç şekilde açıklanabilir. Öncelikle 22 Şubat 2022 Ukrayna-Rusya sınırındaki gerilim giderek artmış ve bu gerilim Türkiye dâhil olmak üzere uluslararası alanda iletişimi ve ekonomiyi oldukça derinden etkilemiştir. Ayrıca yine bu süre zarfında TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) tarafından 2021 yılı ve 4. çeyreğine ilişkin büyüme rakamlarının açıklanması, altın tasarruf sisteminin uygulamaya girmesi, ihracat ve enflasyon rakamlarının açıklanması, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası para politikası kurul toplantısının yapılması gibi bir dizi olay gerçekleşmiştir. Dolayısıyla gündemin bu derece yoğun olduğu bu tarih aralığında ekonomi haberlerinin merkez haber medyasından olan *Sabah* ve *Hürriyet*’teki yansımalarına bakılması önem arz etmektedir.

Bulgular ve Tartışma

Çalışmanın örneklemini oluşturan 22 Şubat 2022-22 Mart 2022 tarih aralığındaki *Hürriyet* ve *Sabah* gazetelerinin “rekabet”, “yatırım”, “özelleştirme”, “sermaye”, “girişim” ve “yoksulluk” anahtar kelimeleri taratılarak ulaşılan haber sayısı toplamda 280’dir. Bu iki gazetede ilgili anahtar kelimelerin dağılımı *Tablo 1*’de gösterilmiştir.

Tablo 1. 22 Şubat-22 Mart 2022 tarihleri arasında Hürriyet ve Sabah gazetelerindeki ekonomi haberlerinin anahtar kelimelere göre dağılımı

	Hürriyet	Sabah
Rekabet	19	28
Yatırım	121	74
Özelleştirme	1	3
Sermaye	15	8
Girişim	5	3
Yoksulluk	1	2
Toplam Haber Sayısı	162	118

Çalışmada çözümlenmeye dâhil edilen 280 ekonomi haber metnine genel olarak bakıldığında öncelikle şunu söylemek mümkündür: ekonomi haberlerinde toplumun ezilen sınıflarına ve bu sınıflara ilişkin sosyal güvenlik, özlük hakları, geçim sıkıntıları gibi konulara yer verilmesinden ziyade, daha çok pazar pastasından büyük payı alan ve sermayesi olan kesimin beklentilerine uygun iş dünyası, yatırım ve girişim konuları, borsa ve dövizin durumu hakkında içerikler oluşturulduğu söylenebilir. Dolayısıyla bu bağlamda üretilen içerikler sayesinde egemen neoliberal paradigmanın üretilerek düzenin devamlılığı ve yeniden üretimi sağlanmaktadır. Bu kapsamda *Hürriyet* ve *Sabah* gazetelerindeki ilgili tarihler arasındaki haber metinlerinin konulara göre dağılımı da aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 2. Hürriyet ve Sabah gazetelerindeki ilgili tarihler aralığındaki haber metinlerin konulara göre dağılımı

	Hürriyet	Sabah
Bankacılık ve finans haberleri	10	7
İş dünyası ve sektörel yatırım haberleri	73	50
Döviz, faiz, altın konularındaki Haberler	32	27
Zam, vergi, harç, enflasyon ve uygulama değişikliklerini kapsayan enformatif haberler	47	34

Haberlerin konularına göre dağılımına bakıldığında, ekonomi haberlerinde iş dünyası ve sektörel yatırım haberlerinin diğer haber türlerine kıyasla ağırlıkta olduğu görülmektedir. Pazarda büyük payı olanlara, sermayesi olanlara ve yatırımcıların haberlerine bu derece yer verilmesi, neoliberal sistemi ve onun

söylemlerini destekler niteliktedir.

Ayrıca merkez haber medyası olarak ifade edebileceğimiz bu iki gazetede emekçi sınıflara, yoksul kesime, yoksulluk ve işsizlik sorunlarına -ilgili tarihler bağlamında bakıldığında- yer verilmemesini, medyanın egemen ideolojiyi ve söylemi yeniden üretmesinin bir sonucu olarak ele alıp eleştirel ekonomi politik bir perspektiften okumak gerekir. Yoksulluk, işsizlik gibi sorunların yanı sıra Türkiye ekonomisinin giderek büyüdüğü ve Türkiye’nin oldukça güçlü bir durumda olduğu vurguları göze çarpmaktadır. Örneğin *Hürriyet* gazetesinin 1 Mart 2022 tarihli “Son 10 Yılın En Hızlı Büyümesi” başlıklı haberindeki “büyüme” söylemleri özellikle dikkat çekicidir (*Hürriyet*, 2022a):

Türkiye ekonomisi 2021’de yüzde 11’lik yıllık büyüme kaydetti. Büyümede en yüksek katkı iç tüketim ve ihracattan gelirken, son 10 yılın en hızlı büyüme oranı yakalanmış oldu. (...) Ekonomimiz 2021 yılı son çeyreğinde yıllık bazda reel olarak yüzde 9,1 oranında büyüdü. Böylece 2021 yıl genelinde büyüme yüzde 11 olarak gerçekleşti. Bu performans ile 2021 yılında verisi açıklanan G-20, OECD ve AB ülkeleri arasında en yüksek büyüme sağlayan ülke olduk.

Hürriyet gazetesinin 3 Mart 2022 tarihli “Kavcıoğlu: Türk ekonomisi başarılı bir sınav veriyor” başlıklı haberinde ise gerek Koronavirüs pandemisi gerekse o dönemde oldukça büyük bir gerilim yaratan Rusya-Ukrayna savaşı sebebiyle ekonomik sorunların tüm dünya genelinde olduğu ve tüm bu koşullara rağmen Türkiye ekonomisinin başarılı olduğu belirtilerek yine Türkiye’nin güçlü konumuna dikkat çekildiği söylenebilir (*Hürriyet*, 2022b):

Kavcıoğlu, Türkiye’nin sanayicilerin büyük gayretiyle dünya konjonktüründe başarılı bir sınav verdiğini anlattı. Türkiye’nin 2021 yılında yüzde 11 büyüme gösterdiğini hatırlatan Kavcıoğlu, ‘Pandemi dönemi öncesi rakamlarla bu dönemi kıyasladığımızda, sanayicilerin, sizlerin gayreti ve tüm sektörlerin çabasıyla pandemi öncesi rakamların çok üzerine çıktığımızı görüyoruz.’ dedi.

Hürriyet gazetesinin 17 Mart 2022 tarihli “Fırsatlar Ülkesi Türkiye’ye Gelin” başlıklı haberinde Türkiye’nin diğer ülkelerin ekonomisine kıyasla daha güçlü bir konumda olduğu söylenmekle birlikte yatırımcılar “fırsatlar ülkesi” Türkiye’ye açıkça çağırılmaktadır (*Hürriyet*, 2022c):

Bakan Kurum ve Nebati, Gayrimenkul Yatırımcıları Derneği (GYODER) tarafından düzenlenen uluslararası yatırımcı buluşmasına katıldı. (...) Hazine ve Maliye Bakanı Nureddin Nebati, konuşmasında Türkiye’nin dünya için stratejik konumuna dikkat çekerken, ‘Türkiye fırsatlar ülkesi, gelin kazanın. Dünyada birçok ülkede fonlar Türkiye’yi cazibe merkezi olarak görüyor. Tüm fonların gözünü çevirdiği ender ülkeler arasındayız’ dedi. (...) Serbest piyasa ekonomisinin Türkiye’de değiştirilmez bir kural olduğunu ifade eden Nebati, ‘Türkiye’ye yatırım yaparsanız, malınız da canınız da güven altındadır. Yatırımlarınızı Türkiye’ye çok rahat bir şekilde yapabilirsiniz. Paranızı kazanırsınız verginizi ödersiniz ve dilediğiniz gibi yaşarsınız’ diye konuştu.

Bu noktada her geçen gün büyüme kat eden Türkiye’nin girişimciler için fırsatlar ülkesi olduğu, yatırım konusunda son derece güvenli bir ülke olduğu ve özellikle serbest piyasa ekonomisinin Türkiye için değişmez bir kural olduğu ifadesi, neoliberal yönetimsellik söylemlerini destekler niteliktedir.

Hürriyet'in 21 Mart tarihli "Yatırımcının Önünü Kesenle Mücadele Edeceğiz" haberindeki "2020'de dünya küçülürken Türkiye büyüdü, 2021'de çift haneli yüzde 11'lik bir büyümeyi sağladı" söylemleri de neoliberal düşünceyi destekler niteliktedir (*Hürriyet*, 2022d). Ayrıca *Hürriyet* gazetesinin bu haberinde de neoliberal yönetimsellik bağlamında okunması gereken oldukça önemli noktalar mevcuttur. İlgili habere göre Hazine Bakanı Nureddin Nebati "(...) yatırımların devam edeceğini, hiç kimsenin bu ülkede yatırım yapacak girişimcilerin önünü kesip engel koyamayacağı" ifadesinde bulunmuştur. Öznelin sürekli olarak yatırımda bulunması gerektiğini ve hatta öyle ki bu yatırımların önündeki bürokratik engellerin bile kaldırılacağını belirten Bakan Nebati'nin bu söylemlerinde yatırım, rekabet ve sürekli olarak çalışarak başarıya ulaşma argümanlarını görmek mümkündür (*Hürriyet*, 2022d):

Bakan Nebati, 'Yatırımcımızın önünü kesenlerle mücadele etmeyi biliriz. Bürokratik engeller çıkaranların önünde biz duracağız. Sayın Cumhurbaşkanımızın bürokratik oligarşiye olan savaşında en önde giden akıncılar olarak bizi görebilirsiniz. Bu engellerin önünde biz dururuz. Gerek kamu-özel iş birliği projeleriyle, gerek doğrudan yatırımlarla biz bunu yapacağız' diye konuştu.

Bu konuda *Sabah* gazetesi de *Hürriyet* gazetesi ile paralel söylemlere sahiptir. *Sabah* gazetesinin 28 Şubat 2022 tarihli "DEİK Başkanı Olpak'tan 2021 yılı büyüme değerlendirmesi: Salgına rağmen sıkıntılar fırsata çevrildi" başlığını taşıyan haberinde yine ekonomik duruma ilişkin olumsuzluklardan dahi olumlu bir çıkarımda bulunduğu görülmüştür. Üstelik bu noktada "paranın için çalışsın" ve "başarının yatırımdan geçtiğinin" mantığının vurgulandığı görülebilir (*Sabah*, 2022a):

Olpak, küresel ekonomi ve ticarete yaşanan zorluklara rağmen yüzde 11 büyümeye dünyadan pozitif ayrışmayı başardıklarını kaydederek, iş dünyasını sevindiren bu büyümenin güven veren bir tablo ortaya koyduğunu ve iş dünyasının salgın döneminde yaşananlara rağmen sıkıntıları fırsata çevirmeyi başardığını gösterdiğini anlattı. Salgın sonrası yeni dönemde her ülkenin aynı şekilde büyüme gösteremediğine değinen Olpak, (...) Almanya, İspanya ve diğer bazı AB ülkelerinin hala bu seviyelere ulaşamadığını bildirdi.

Bunun yanı sıra *Sabah* (2022b) gazetesinin 3 Mart 2022 tarihli "Gözde Teç'ten Girişimciye Destek" başlıklı haberindeki "(...) sermayeye ihtiyaç duyan yeni girişimleri desteklemek" ve yine *Sabah* (2022c) gazetesinin 4 Mart 2022 tarihli "Hazine ve Maliye Bakanı Nureddin Nebati: Büyümede Olumlu Görünüm Sürecektir" başlıklı haberindeki "(...) büyümede olumlu görünüm sürecektir" söylemlerinde de "girişimcilik", "yatırım" ve "büyüme" vurguları sürekli olarak göze çarpmaktadır. Her ne kadar farklı medya gruplarına ait olarak gözükse de bu iki gazetenin sermaye medyasını temsil etmeleri ve yatırım yapmayı öne çıkarmaları nedeniyle benzer bir haber panoraması sunduğu söylenebilir. Bu durum ise tekelleşmenin yarattığı haber içeriklerindeki türdeşleşmenin somut örneği olarak görülebilir.

İncelenen gazetelerde ekonomiye ilişkin zamlar, döviz ve altındaki yükselişler ise olumsuz bir durum olarak gösterilmemektedir. Örneğin 28 Şubat-9 Mart tarih ara-

lığında *Hürriyet* gazetesinde hemen hemen her gün benzine zam haberleri görülmekle birlikte, bu haberlerde herhangi bir yoruma veya olumlu-olumsuz ifadeye yer verilmediği tespit edilmiştir. Hem *Sabah* hem de *Hürriyet* gazetesinin haberlerinde yalnızca gelecek olan zam miktarı yazılarak haber kitlesine enformasyon ulaştırılmıştır. Ayrıca enformasyon veren haberlere ek olarak bu dönemde Rusya-Ukrayna arasındaki gerilimin zirveye tırmanmasıyla “piyasa savaşları” olarak tabir edilebilecek petrol, kripto para, döviz ve altındaki son durumları aktaran haberlerden de bahsedilebilir. Özellikle bu haberlerde yatırımcılara kar edebilmeleri için nasıl bir yol izlemeleri gerektiğini tarif eden bazı yorumların da yer aldığı söylenebilir.

Geçtiğimiz hafta altın fiyatları 18 ayın zirvesini görürken; dünya borsa endekslerinde sert değer kayıpları görüldü. Petrol fiyatları 8 yılın zirvesine tırmandı. Kripto para birimlerinde ise risk iştahının azalmasıyla düşüşler yaşandı. Uzmanlar sıcak bölgede tansiyonun tırmanmayı sürdürmesi halinde yeni rekorların görülebileceğini söyledi (*Hürriyet*, 2022g).

Rusya-Ukrayna savaşında restleşmeler artarken piyasalar da gerilimin nereye gideceğini tayin etmeye çalışıyor. Risk iştahı artan altın müzakere görüşmeleriyle birlikte güç kaybedip bekleme konumuna geçerken petrol fiyatları yeniden 100 dolar seviyesine çıktı. Ruble ise dolar karşısında değer kaybını sürdürüyor. Rus borsasında yükseliş hareketi görülse de eski performansından çok uzakta seyrediyor (*Hürriyet*, 2022h).

Altın fiyatlarında savaş hareketliliği devam ediyor. Rusya’nın para transferi sisteminden çıkarılmasıyla birlikte altın ile ticaret yapabilecek olmasından dolayı ve savaş ortamında en çok tercih edilen yatırım aracının da altın olması yükselişi tetikledi. (...) Döviz kurları da savaşın belirsiz akıbeti nedeniyle volatil seyretmeye devam ediyor. (...) Petrol fiyatları da çatışma ortamından beslenmeye devam ediyor. Savaş geriliminde altınla beraber petrol fiyatları da yükselişini sürdürüyor. (...) Haber akışlarından en çok etkilenen kripto paralarda dalgalı seyir devam ediyor (*Hürriyet*, 2022i).

Tablo 3. *Hürriyet* ve *Sabah* gazetelerindeki ekonomi haberlerinde aktörlerin dağılımı

Gazeteler	<i>İktidar partisini temsil eden siyasetçiler</i>	<i>İş dünyasından yöneticiler/ patronlar</i>	<i>İşsizler, yoksullar, emekliler veya çalışan kesim işçiler</i>
Hürriyet	31	27	1
Sabah	16	19	2
Toplam	47	46	3

22 Şubat-22 Mart 2022 tarih aralığında *Sabah* ve *Hürriyet* gazetelerindeki haberlerde işlenen konular kadar bu haberlerde öne çıkartılan, görüşlerine yer verilen ve adından sıklıkla söz ettiren aktörler de haberin sürekli olarak yeniden ürettiği egemen paradigmayı anlamlandırmak adına önem taşımaktadır. Bu bağlamda *Tablo 3*’te *Hürriyet* ve *Sabah* gazetelerinde ekonomi haber-

lerinde aktörlerin dağılımlarına yer verilmiştir. Enflasyon, zam, döviz artışı gibi enformatik haberler ise dışarıda bırakılmıştır. Yanı sıra, *Tablo 2'*de gösterilen *Hürriyet* ve *Sabah* gazetelerinde, ilgili tarih aralığındaki haber metinlerinin konulara göre dağılımındaki benzerlikten de hareketle söylenebilir ki aktörlerin dağılımı da neoliberal yönetimsellik ilişkilerini yansıtmaktadır. İki gazetede de ilgili tarih aralığında ekonomi haberlerinde yalnızca iktidar partisini temsil eden siyasetçilere veya iktidara yakın olan isimlere yer verildiği görülmüştür. Siyasi iktidarın ve sermaye sınıfının temsilcilerinin görüş ve düşüncelerine haberlerde öncelikle yer verilmektedir. Bu bağlamda haberlerin onların söylemleri üzerine inşa edildiği de düşünülebilir. Bu kapsamda bakıldığında, bu kategoride genellikle siyasi iktidar olarak Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın, Hazine ve Maliye Bakanı Dr. Nureddin Nebati'nin, Sanayi ve Teknoloji Bakanı Mustafa Varank'ın, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Fatih Dönmez'in, Kültür ve Turizm Bakanı Mehmet Nuri Ersoy'un, Ulaştırma ve Altyapı Bakanı Adil Karaismailoğlu'nun, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanı Murat Kurum'un, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Başkanı Prof. Dr. Şahap Kavcıoğlu'nun görüş ve söylemlerine sıklıkla yer verildiği görülmüştür. Bunun yanında sermaye sınıfı olarak adlandırabileceğimiz kapsamda ise sektörde önde gelen, pazarın hâkimiyetini elinde bulunduran, sürekli yatırım yapan CEO'ların, girişimcilerin, şirket sahiplerinin görüşlerine başvurulduğu söylenebilir.

Hürriyet gazetesinin 7 Mart 2022 tarihli "Palandöken: Ülkemizde gıda konusunda panik olmaz" başlıklı haberinde ise hem neoliberal düşüncenin serbest piyasa ekonomisi hem de rekabeti açıkça dile getirilmektedir.

Rusya-Ukrayna Savaşı'nın ülkemizde gıda krizine neden olmayacağını vurgulayan TESK Genel Başkanı Bendevi Palandöken, 'Gıda ve tarım ürünlerinde kendi kendine yetebilen bir ülke olarak, Rusya-Ukrayna savaşı hiçbir zaman ülkemizde gıda krize neden olmaz; yeter ki kurallar uygulansın' dedi. (...) Piyasada rekabet ortamının oluşması için küçük esnafın desteklenmesinin önemine dikkati çeken Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu (TESK) Genel Başkanı Bendevi Palandöken, 'Piyasalarda rekabet oluşması, fiyatların düşmesi için Piyasalar birkaç firmanın tekeline bırakılmamalı. Aksine küçük işletmeler desteklenmeli. Bununla birlikte elektrik, doğalgaz, akaryakıt gibi tüm ürünlerin fiyatlarını doğrudan etkileyen lokomotif ürünlere belirli bir süre zam yapılmamalı. Böylelikle fiyatlar kısa sürede normale dönecektir' şeklinde belirtti (*Hürriyet*, 2022f).

Bu haberin geçtiği dönemde Rusya-Ukrayna Savaşı'nın yaratmış olduğu ekonomik alandaki dalgalanma, emtia fiyatlarındaki artış ve arz-talep dengesizliği sebebiyle halk arasında bazı ürünlerin stoklarında sorun yaşandığı gündeminin hâkim olduğu söylenebilir. Bu hâkim düşünceye ilişkin halka yapılan açıklamalarda yer alan "hiçbir zaman ülkemizde gıda krize neden olmaz; yeter ki kurallar uygulansın" söylemindeki "kurallar" esasen neoliberal sistemin benimsediği kurallardır. Nitekim haberin devamında yer alan "liberal ekonomilerde en önemli etken kuralların uygulanması ve denetimlerin yapılması" söylemi bunun en somut delilidir (*Hürriyet*, 2022f).

Ayrıca haberlerde sürekli olarak "büyüme", "gelişme", "ileriye gitme", "çok

çalışma" ve "rekabet" vurguları göze çarparken sıradan insana ve sermaye sahipleriyle kıyaslandığında "güçsüz" olarak ifade edilebilecek özneler ve onların yaşam sorunlarına yer verilmediği görülmektedir. Aslında bu durum da sosyal Darwinist bir bakış açısıyla ele alınmalıdır. Neoliberal yönetimsellikte özne, kendisine en uygun, en akılcı ve en kar getiren yolları seçerek başarılı olmaktadır. Bu noktada devletlerin doğrudan bir müdahalesi olmadığı gibi, tek yaptıkları serbest piyasa ekonomisinin şartlarını yerine getirmektir. Dolayısıyla parasını kendisini için çalıştıramayan, yatırım yapamayan ve sermaye sahibi olamayan özne bunu kendi girişimci ruhu olmadığı için yapamamıştır. Bu tamamen onun başarısızlığı olarak görülür. Bu noktada özneler sistem içerisinde bir nevi "ölüme terk edilir". Çünkü neoliberal yönetimsellik paradigmasında hayatta kalan özneler, şartlara en iyi ayak uyduranlardır. Bu durum Darwinici bir ifadeyle "en iyi uyum sağlayanın hayatta kalmasıdır" (*survival of the fittest*). Çalışma kapsamında incelenen gazetelerde yalnızca üç haberin işsizlere, yoksullara veya işçi/çiftçilere aktör olarak yer verdiği görülmüştür. Bu haberlerde, yine çalışmanın başından beri söylendiği gibi, "olumsuzluklara" yer verilmemekle birlikte yoksullara, çiftçilere/işçilere ve çalışan kesimlere ilişkin yapılan iyileştirmelere yer verilmektedir. Bu doğrultuda *Sabah* gazetesinin 27 Mart tarihli "SGK'nın İstihdam Desteklerinin Bu Yıl 50 Milyar Lirayı Aşması Bekleniyor" haberinde geçen şu söylemler önemlidir (*Sabah*, 2022d):

Haldun Pak, 2022'nin 'teşvikler yılı' olacağını ifade ederek, (...) devlet teşviklerinin özel amaçları olmakla birlikte nihayetinde ülkenin refah seviyesinin artırılmasının hedeflendiğini, teşviklerin ülke ekonomisine, sanayiye, ekonomik kalkınmaya, rekabet gücünü artırmaya, bölgeler arası sosyoekonomik dengeyi sağlamaya katkısına işaret etti.

Görüldüğü üzere ilgili haberde, 2022 yılında yapılan teşviklerle refah seviyesinin artması, kalkınma, rekabet gibi konulara yapılan vurgular, tam olarak neoliberal yönetimsellik paradigmasına uygun görüşlere işaret etmektedir.

Hürriyet gazetesinin 15 Mart 2022 tarihli "Ücretlerde de emeklilikte de iyileştirme" başlığını taşıyan haberinde ise Cumhurbaşkanı Erdoğan sağlık sektöründe çalışanların sorunlarına değinmekle birlikte çözüm paketleriyle iyileştirmelere değinerek şunları belirtmiştir (*Hürriyet*, 2022j):

(...) Cumhurbaşkanı Erdoğan: Elbette her alanda olduğu gibi sağlıkta da hâlâ sıkıntılarımız, eksiklerimiz mevcut, çözüm bekleyen sorunlar bulunmaktadır. Ülke olarak bir süredir kesintisiz yaşadığımız saldırılar, verdiğimiz kritik mücadeleler ülke olarak önceliklerimizi değiştirdi. Buna rağmen, milletimize sunduğumuz hizmetleri asla ihmal etmedik. Hekimlerimizin de işlerini, çalışma ortamlarının altyapısını geliştirerek hep kolaylaştırma gayreti içinde olduk. Biz ülkemizin büyük fedakârlıklar ve sabırla yetiştirdiği her hekiminden azami istifade etmesi gerektiğine inanıyoruz. (...) Çünkü dünyada bizim kadar büyük potansiyeli olan, her meslekten insana bizim kadar parlak gelecek vaat eden pek az ülke vardır. (...) Bugüne kadar gösterdiğimiz çabalara rağmen halen çözüme kavuşturulamamış hususlarda hekimlerimizin beklentilerini biliyoruz. Bir süredir beklentileri mümkün olan en üst düzeyde karşılayacak paketin hazırlıklarını yürütüyoruz.

Sağlık sektöründe çalışanlara yönelik ücretlerde ve emeklilikte iyileştirme

yapılacağını belirten Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 14 Mart Tıp Bayramı'nda yaptığı konuşmada sağlık sektöründe çalışanların özlük haklarının ve maaşlarının iyileştirmelerine yönelik atılacak adımlardan bahsedildiği görülmekle birlikte, yine sağlık alanına ve çalışanlara yapılan yatırımlar vurgulanmıştır. Özellikle sağlık çalışanlarının çeşitli olumsuzluklar nedeniyle ülkeyi terk ederek yurtdışında çalışması gibi sorunlara ilişkin de Türkiye'nin "potansiyeli" üzerinde durularak olumsuzluklara rağmen sahip olduğu güç söylemlerinden faydalandığı görülmektedir.

Bunun yanı sıra *Sabah* gazetesinin 17 Mart 2022 tarihli "Çiftçiye 555 milyon Euro Destek" başlıklı haberi de bu bağlamda değerlendirilebilir. Habere göre, Tarım ve Orman Bakanı Vahit Kirişçi, 42 ilde uygulanacak olan 555 milyon Euro'luk IPARD-3 Programı'nın kabul edildiğini ve böylece proje kapsamında çiftçiye destek verileceğini belirtmiştir (*Sabah*, 2022e).

Çalışma kapsamında yer alan gazetelerin ilgili tarihlerdeki haberlerine bakıldığında, kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi bir ekonomik büyüme, refaha ulaşma ve verimlilik ölçütü olarak sunulmaktadır. Nitekim bu durum da neoliberal yönetimsellik bağlamında kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi gerektiği yönündeki egemen söylemi yeniden ve yeniden üretmektedir. Ayrıca neoliberalizmi belirli bazı siyasi ve ekonomik prensiplerin hayata geçirilmesi için gerekli koşulları sağlayan ve bunları mümkün olduğu kadar garanti altına alabilmek için toplumsallığın ve kültürün farklı anlarını manipüle eden bir üst mantık gibi görececek olursak, haber metinlerindeki "büyük devlet" söylemlerinin ve "ruhsuz" rakamların arasında bir özdeşleştirme süreci olduğu görülebilir. Bu noktada aslında yönetimselliğin ruhunu görmek mümkündür; çünkü büyük bir devlet fetişizmi olarak açıklanabilecek bu algı, "üst bir mantık" olarak yönetim sanatını toplumsal yaşamın her alanına müdahale edilmesini mümkün ve meşru kılan bir söylemsel alan yaratmaktadır. *Sabah* (2022f) gazetesinin 5 Mart tarihli haberindeki "(...) Bakan Nebati, yılın son çeyreğindeki yüzde 9.1 oranındaki GSYH büyümesi ile yıl genelinde yüzde 11 seviyesindeki olumlu büyüme devam edecek" söylemi, yine *Sabah* (2022g) gazetesinin 22 Mart tarihli haberindeki "Güçlü Türkiye Damgası (...) Hazine ve Maliye Bakanı Nureddin Nebati, Türkiye'nin dünya için stratejik konumuna dikkat çekerken, yatırımcılar açısından 'Türkiye fırsatlar ülkesi... Fonlar Türkiye'yi cazibe merkezi olarak görüyor' dedi" vurgusu ve *Hürriyet* (2022e) gazetesinin 8 Mart 2022 tarihli haberinde geçen "Türkiye'yi üretmek büyüteceğiz ve inşallah önümüzdeki dönemde dünyanın en büyük 10 ekonomisi arasına sokmayı başaracağız" söylemi bu durumun somut örnekleri olarak okunmalıdır.

Genel olarak haberlerde, özelleştirmelerin devlete gelir getiren verimli bir yöntem olduğu vurgulanmakta, bazı haberlerde yap-işlet-devret fikrinin mantığı ortaya konmakta ve ekonomik olumlama göze çarpmaktadır.

Sonuç

Neoliberal yönetimsellik, Foucaultcu manasıyla bir “yönetimin yönetimidir” ve hatta bir “yönetim sanatıdır”. Bu noktada yönetimsellik iktidar ilişkilerinin belirli aktörler ve eksenler çevresinde cereyan etmesinden ziyade tıpkı bedende ki kılcal damarlar gibi düşünülebilecek her yere yayılan ve her yerden doğan bir şeydir. Dolayısıyla yönetimsellik ile birlikte toplumun her alanında dayatma, benimseme, yeniden üretme, müzakere etme ve karşı çıkma pratiklerinin tezahür ettiği söylenebilir. Aslında özneler ‘özgürlük’ yanılması altında dolaylı olarak yönetilirler. Yönetimler onlara doğrudan “yap” veya “yapma” şeklinde emirler vermez; baskı oluşturmaz. Tam tersine sınırlı seçimler ve söylemler ile birlikte özneler yeniden ve yeniden üretilir. Bu anlamda neoliberal yönetimsellik özellikle 1980’li yıllarda ortaya çıkan ve bu dönemden itibaren hızla yaşamın tüm alanlarına yayılan neoliberalizm ile oldukça bağlantılıdır. 20. yüzyılın sonunda, kapitalizmin değişim ve dönüşüm geçirerek neoliberalizme eklemlediği süreçte ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel bağlamda salt bir rasyonalizme dayanan ve her şeyin bir yatırım olduğu mantığı her alanı etkilemiştir. Bu anlamda çalışma, aslında günümüzde tüm yaşamı etkileyen neoliberal yönetimselliği bir dispozitif olarak konumlandırılan ekonomi bağlamında merkez haber medyası üzerinden okumayı amaçlamıştır. Böylece merkez haber medyasının haber metinlerinde üretilen yönetimsellik söyleminin ve özneleştirilmesinin ortaya çıkartılması istenmiştir.

Bu düşünüş ekolojisi üzerine şekillenen çalışmada, neoliberal yönetimselliğin Türkiye’de merkez haber medyasına yansımaları, ekonomi haberleri üzerinden tartışmaya açılmıştır. Çalışmada ekonomi haberlerinin tercih edilmesinin sebebi, ekonominin neoliberal yönetimsellikte bir dispozitif olarak konumlandırılabilmesi görüşüne dayanmaktadır. Çünkü ekonomi tarihsel olarak bakıldığında da “hanenin, üretim ve tüketim ilişkilerinin yönetilmesiyle” ilgilidir. Ayrıca ekonomi kendi öznesini tasvir ederek ona “homo-economicus” adını vermektedir. Fakat esas sorun burada değildir; çünkü ekonomi insanı yalnızca kendi çıkarlarının peşine düşen ve rasyonel olan özne olarak ifade edilebilecek “homo-economicus”u genele özel kılar. Bu noktada ekonomi sürekli olarak söylemler oluşturur ve herkesin her yerde her zaman “homo economicus” olmasını –herhangi bir baskı ve zorlama olmadan- meşrulaştırır. Hatta bir dispozitif olarak ekonomi, bu durumun dışında başka bir davranış örüntüsünün düşünülemeyeceğini iddia etmektedir. Tüm bu süreç, özneler arasında normatifleşmeye başlamaktadır. Ekonominin söylemleri ise elbette ki medya araçları yoluyla özneler arasında dolaşıma sokulmaktadır. Bu noktada egemen görüşün düşüncelerini ve bu görüşün elinde olduğu söylenebilir merkez medyadaki haberlerin incelenmesi önem arz etmektedir. Bu nedenle çalışmada Türkiye’de neoliberal yönetimselliğin ekonomi haberleri üzerine yansımaları merkez haber medyasından olan Hürriyet ve Sabah üzerinden analiz edilmiştir.

Çalışmada hem ulusal hem de uluslararası ekonomi gündeminin yoğun olduğu 22 Şubat- 22 Mart 2022 tarihlerini kapsayan 1 aylık sürede *Hürriyet* ve

Sabah gazetesinde yer alan 280 ekonomi haberi karma bir yöntemle incelenmiştir. Bu doğrultuda ekonomi haberleri ağırlıklı olarak Norman Fairclough'un eleştirel söylem çözümlemesi yöntemiyle çözümlenirken, bazı yerlerde nicel içerik analizine de başvurulmuştur. Çalışmanın araştırma nesnesini oluşturan ve ideolojik temayülü merkez haber medyası olarak konumlandırılan bu iki gazetede ilgili tarihlerde yer alan iki yüz seksen adet ekonomi haberine "rekabet", "yatırım", "özelleştirme", "sermaye", "girişim" ve "yoksulluk" anahtar kelimeleri taratılarak ulaşılmıştır. Bu bağlamda çalışmada aratılan anahtar kelimelere göre her iki gazetenin ekonomi haberlerinde, çoktan aza doğru olmak üzere, sırasıyla "yatırım", "rekabet", "sermaye", "girişim", "özelleştirme" ve "yoksulluk" kelimeleri yer almaktadır. Bunun yanında *Hürriyet* ve *Sabah*'ın ekonomi haber metinlerinde sürekli olarak "büyüme", "gelişme", "ilerleme" vurgusu göze çarpmaktadır. Bunun haricinde "zam" ve "enflasyon" gibi olumsuz durumlara ilişkin yalnızca bilgi verilirken herhangi bir eleştiri ya da olumsuzluk dile getirilmemektedir. Ayrıca işsizlik ve yoksulluk konularına veya çalışan kesimlerin sorunlarına yer verilmediği; aksine genellikle büyük şirketlerde çalışan, sermaye sahibi ve pazardaki payı büyük olan kişilerin görüşlerine yer verildiği görülmüştür. Ayrıca bu gazetelerde sürekli olarak iktidar sahipleri veya iktidara yakın olarak konumlandırabileceğimiz kişilerin görüşlerine başvurulduğu da söylenebilir. Bunun haricinde başta da söylenildiği gibi olumsuz durumlara yer verilmemekle birlikte yalnızca bazı haberlerde "iyileştirme" adı altında olumlu bir durum yansıtılmıştır. Ayrıca haberlerde sürekli olarak "büyüme", "gelişme", "ileriye gitme", "çok çalışma" ve "rekabet" söylemleri yer almaktadır. Tüm bunlar neoliberal yönetimselliğe ve öznesi *homo-economicus*'a paralel görüşler olarak nitelendirilebilir.

Son olarak söylenebilir ki çalışmada merkez haber medyasının, gazeteciliğin sahip olduğu kamusal sosyal sorumluluk anlayışından uzaklaştığı, iktidar ilişkileriyle olan bağı sebebiyle bağımsız olma özelliğini yitirdiği ve neoliberal yönetimsellik söylemini yeniden ürettiği sonucuna ulaşılmıştır. Gelecek çalışmalarda farklı gazetelerin -belki birbirine zıt olarak konumlandığı düşünülen veyahut alternatif medyada yer alan haberlere bakılması- ve farklı zaman dilimlerinin okunması şüphesiz alana katkıda bulunacaktır.

Kaynakça

Agamben, G. (2009a). "What is an apparatus?". *What is an apparatus? And other essays*. Stanford University Press.

————— (2009b). *Açıklık: İnsan ve hayvan* (M. M. Çilingiroğlu, çev). Yapı Kredi Yayınları.

Atabek, Ü. (2007). Söylem çözümlemesi. G. Atabek-Şendur ve Ü. Atabek (ed.), *Medya metinlerini çözümlemek* içinde. Siyasal Kitabevi.

- Bayram, A. K. (2018). Foucault’nun yöntemi: Hakikatin söylemsel inşasının arkeolojisi ve soykütüğü. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 6(2), 217-230.
- Bourdieu, P. (2005). *The social structures of the economy*. Cambridge Polity Press.
- Brown, W. (2015). *Undoing the demos: Neoliberalism’s stealth revolution*. Zone Books.
- Cansever, A. B. (2021). İdeolojik temayüllerin yeniden üreticisi olarak dijital oyunlar üzerine bir inceleme: Pubg örneği. *ART/icle Sanat ve Tasarım Dergisi*, 1(2), 291-318.
- Chomsky, N. (2014). *Halk üzerinden kazanç: Neoliberalizm ve küresel düzen* (S. Evren, çev.). Everest Yayınları.
- Coulthard, M. (1977). *An introduction to discourse analysis. Applied linguistics and language study*. Longman.
- Coulthard, M. ve Sinclair, J. H. (1975). *Towards an analysis of discourse: The English used by teachers and pupils*. Oxford University Press.
- Çömlekçi, M. F. (2019). Hakikat-Ötesi dönemde medyaya güven: Uluslararası raporlar üzerinden bir inceleme. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (49), 107-121.
- Doyuran, L. (2018). Medyatik bir çalışma alanı olarak eleştirel söylem çözümlemesi (televizyon dizileri örneğinde). *Erciyes İletişim Dergisi*.
- Foucault, M. (1980). *Power/Knowledge: Selected interviews & other writings 1972-1977*. Pantheon Books.
- (1991). Governmentality. G. Burchell, C. Gordon ve P. Miller (ed.) *The Foucault effect: Studies in governmentality* (R. Braidotti ve C. Gordon, çev.) (ss. 87-104). University of Chicago Press.
- (2015). *Biyopolitikanın doğuşu* (A. Tayla, çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- (2016). *Güvenlik, toprak ve nüfus: Collégé de France dersleri (1977-1978)* (F. Taylan, çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- (2018). *Cinselliğin tarihi*. (H. U. Tanrıöver, çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Fridman, D. (2014). Resisting the lure of the paycheck: Freedom and dependence in financial help. *Foucault Studies*, (18), 90-112.
- Gill, R. (2000). Discourse analysis. M. Bauer ve G. Gaskell (ed.) *Qualitative researching with image, sound and text*. Sage.
- Harvey, D. (2006). *A brief history of neoliberalism*. Oxford University Press.
- Hürriyet* (2022a, 1 Mart). Son 10 yılın en hızlı büyümesi. *Hürriyet*. 23 Mayıs 2022 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/son-10-yilin-en-hizli-buyume-si-42013256> adresinden erişilmiştir.
- (2022b, 8 Mart). Kavcıoğlu: Türk ekonomisi başarılı bir sınav veriyor. *Hürriyet*. . 23 Mayıs 2022 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/bakan-va>

- rank-turkiyeyi-ureterek-buyutecegiz-42018320 adresinden erişilmiştir.
- (2022c, 17 Mart). Fırsatlar ülkesi Türkiye'ye gelin. *Big Para Hürriyet*. 23 Mayıs 2022 tarihinde https://bigpara.hurriyet.com.tr/haberler/ekonomi-haberleri/firsatlar-ulkesi-turkiye-ye-gelin_ID1473365/ adresinden erişilmiştir.
- (2022d, 21 Mart). Yatırımcının önünü kesenle mücadele edeceğiz. *Hürriyet*. 23 Mayıs 2022 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/yatirimcinin-onunu-kesenle-mucade-edecegiz-42026390> adresinden erişilmiştir.
- (2022e, 8 Mart). Bakan Varank: Türkiye'yi üreterek büyüteceğiz. *Hürriyet*. 16 Mayıs 2022 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/bakan-varank-turkiyeyi-ureterek-buyutecegiz-42018320> adresinden erişilmiştir.
- (2022f, 7 Mart). Palandöken: Ülkemizde gıda konusunda panik olmaz. *Hürriyet*. 17 Haziran 2022 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/palando-ken-ulkemizde-gida-konusunda-panik-olmaz-42017517> adresinden erişilmiştir.
- (2022g, 27 Şubat). Piyasalarda 'savaş' haftası! Altında yeni rekor gelir mi?. *Hürriyet*. 25 Mayıs 2022 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/piyasalarda-savas-haftasi-altinda-yeni-rekor-gelir-mi-42012185> adresinden erişilmiştir.
- (2022h, 1 Mart). Piyasalar savaşı izliyor... İşte altın için kritik seviye. *Hürriyet*. 27 Mayıs 2022 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/piyasalar-savasi-izliyor-iste-altin-icin-kritik-seviye-42013451> adresinden erişilmiştir.
- (2022i, 28 Şubat). Son dakika... Rusya Merkez Bankası faiz artırdı! İşte altın, petrol ve kripto paralarda son durum. *Hürriyet*. 24 Mayıs 2022 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/piyasalar-swifftle-sarsildi-iste-altin-petrol-ve-kripto-paralarda-son-durum-42012671> adresinden erişilmiştir.
- (2022j, 15 Mart). Ücretlerde de emeklilikte de iyileştirme. *Hürriyet*. 14 Mayıs 2022 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/ucretlerde-de-emeklilikte-de-iyilestirme-42022678> adresinden erişilmiştir.
- Kaya İlhan, Ç. (2022). Neoliberal politikalar çerçevesinde Türkiye'de televizyon yayıncılığının tarihsel sürecinin incelenmesi. *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 6(1), 21-30.
- Kızılkaya, E. (2013). Foucault ve Agamben'in dispozitif kavramı ve iktisat. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 14(2).
- Laçiner, M. S. (2015). *Türkiye'de medya ve politik klientalizm* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Lemke, T. (2001). The birth of bio-politics: Michael Foucault's lectures at the College de France on neo-liberal governmentality. *Economy and Society*, 30(2), 190-207.
- (2002). Foucault, governmentality, and critique. *Rethinking Marxism*, 14(3), 49-64. <https://doi.org/10.1080/089356902101242288>
- Medyajans*. (23 Mart 2022). Gazete tirajları-7-13 Mart 2022 haftası. *Medyajans*. 14 Ağustos 2022 tarihinde <https://www.medyajans.com/gazete-tirajlari.html> adre-

sinden erişilmiştir.

Mosco, V. (1996). *The Political economy of communication*. London: Sage Publications.

Özbek, M. (2004). Giriş: Kamusal alanın sınırları. M. Özbek (ed.), *Kamusal alan* içinde. Hill Yayınları.

Özmkas, U. (2012). *Biyopolitika kavramına dair bir soruşturma* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Palmer. (2008). *Hermenötik* (İ. Görener, Çev.). Ağaç Kitabevi Yayınları.

Read, J. (2009). A genealogy of homo-economicus: Neoliberalism and the production of subjectivity. *Foucault Studies*, 25-36.

——— (2012). Homo-economicus’un soykütüğü: Neoliberalizm ve öznelğin üretimi. *Cogito Dergi* (70-71), 82-96.

Sabah (2022a, 28 Şubat). DEİK Başkanı Olpak’tan 2021 yılı büyüme değerlendirmesi: Salgına rağmen sıkıntılar fırsata çevrildi. *Sabah*. 24 Mayıs 2022 tarihinde <https://www.sabah.com.tr/ekonomi/deik-baskani-olpaktan-2021-yili-buyume-degerlendirmesi-salgina-ragmen-sikintilar-firsata-cevrildi-5889089> adresinden erişilmiştir.

——— (2022b, 3 Mart). Gözde Tech’ten girişimciye destek. *Sabah*. 24 Mayıs 2022 tarihinde <https://www.sabah.com.tr/ekonomi/gozde-techten-girisimciye-destek-5892263> adresinden erişilmiştir.

——— (2022c, 4 Mart). Hazine ve Maliye Bakanı Nureddin Nebati: Büyümede olumlu görünüm sürecek. *Sabah*. 24 Mayıs 2022 tarihinde <https://www.sabah.com.tr/finans/ekonomi/hazine-ve-maliye-bakani-nureddin-nebati-buyumede-olumlu-gorunum-surecek-5895052> adresinden erişilmiştir.

——— (2022d, 27 Şubat). SGK’nin istihdam desteklerinin bu yıl 50 milyar lirayı aşması bekleniyor. *Sabah*. 14 Mayıs 2022 tarihinde <https://www.sabah.com.tr/ekonomi/sgknin-istihdam-desteklerinin-bu-yil-50-milyar-lirayi-asmasi-bekleniyor-5887563> adresinden erişilmiştir.

——— (2022e, 17 Mart). Çiftçiye 555 milyon euro destek. *Sabah*. 14 Mayıs 2022 tarihinde <https://www.sabah.com.tr/ekonomi/ciftciye-555-milyon-euro-destek-5912077> adresinden erişilmiştir.

——— (2022f, 5 Mart). Büyümede olumlu görünüm sürecek. *Sabah*. 14 Mayıs 2022 tarihinde <https://www.sabah.com.tr/ekonomi/buyumede-olumlu-gorunum-surecek-5895602> adresinden erişilmiştir.

——— (2022g, 22 Mart). Güçlü Türkiye damgası. *Sabah*. 15 Mayıs 2022 tarihinde <https://www.sabah.com.tr/ekonomi/guclu-turkiye-damgasi-5919001> adresinden erişilmiştir.

Saint-Martin, D. (2000). *Building the managerialist state, consultants and the politics of public sector reform in comparative perspective*. Oxford: Oxford University Press.

- Similarweb* (2022). Web sitesi trafiği. *Similarweb*. 14 Ağustos 2022 tarihinde <https://www.similarweb.com/tr/> adresinden erişilmiştir.
- Sözen, E. (1999). *Söylem: Belirsizlik, mübadele, bilgi/güç ve refleksivite*. Paradigma Yayınları.
- Speedapp* (2022). Gazete tiraj: SpeedApp. *SpeedApp*. 11 Ağustos 2022 tarihinde <http://app.speedmedya.com/Report/ReportDetail?ReportCode=110> adresinden erişilmiştir.
- Springer, S., Birch, K. & MacLeavy, J. (ed) (2016). *The handbook of neoliberalism*. Routledge.
- Şen, F., & Avşar, Z. (2012). Türkiye’de neoliberal politikaların haber medyasına yansımaları: Anaakım medyanın ekonomi haberleri üzerine bir inceleme. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (35), ss. 42-60.
- Şenses, F. (2003). Neoliberal küreselleşme ve kalkınma. *Seçme yazılar*. İletişim Yayınları.
- Tellmann, U. (2009). Foucault and the invisible economy. *Foucault Studies*, (6), 5-24.
- Thatcher, M. (23 Eylül 1987). Interview for woman’s own (“no such thing as society”) (D. Keay, röp.). *Margaret Thatcher Foundation*. 22 Nisan 2022 tarihinde <https://web.archive.org/web/20060427052051/http://www.margaretthatcher.org/speeches/displaydocument.asp?docid=106689> adresinden erişilmiştir.
- Van Dijk, T. A. (2003). Critical discourse analysis. D. Schiffrin, D. Tannen ve E. H. Hamilyon (ed.), *The handbook of discourse analysis* (352-371). Blackwell Publishing.
- Whitten-Woodring, J. (2009). Watchdog or lapdog? Media freedom, regime type, and government respect for human rights. *International Studies Quarterly*, (53), 595-625.
- Wodak, R. (2002). The discourse-Historical approach. R. Wodak ve M. Meyers (ed.), *Methods of critical discourse*. Sage Publications.
- Yeldan, E. (2002). Neoliberal küreselleşme ideolojisinin kalkınma söylemi üzerine değerlendirmeler. *Praksis*, (7), 22-48.

Etik Kurul Onayı: Etik kurul onayına ihtiyaç bulunmamaktadır.
Çıkar çatışması: Çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Finansal destek: Finansal destek bulunmamaktadır.

Ethics committee approval: There is no need for ethics committee approval.
Conflict of interest: There are no conflicts of interest to declare.
Financial support: No funding was received for this study.

